

J. Scherrer. Requiem für den Roten Oktober. Rußlands Intelligenzija im Umbruch 1986 – 1996. – 262 p.

У розпалі жовтневого перевороту Л. Троцький сказав В. Леніну: «Треба, щоб хтось записував перебіг подій, а то пізніше – брехатимуть». На ці слова Ленін зауважив: «Брехатимуть – і чим далі, тим більше...»

Не виключено, що історіографічний ідеал – це передовсім свідоцтва сучасника, викладені у відповідності з хронологією.

Пані Ютта Шеррер, добрий знавець тієї подієвої суми, що нею розпоряджалась нині покійна «радянологія», а тепер – загальна історія: німецько-французька дослідниця бездоганно володіє рішуче всією ретроспективою російської історії радянського періоду, і саме на основі цього знання вона, у ролі саме свідка, відтворює чи не весь радянський пейзаж від перших реформаторських спазмів Горбачова до подальшого стрімкого трансформу «перебудови» у сповнене безнастанного драматизму творення нової, доти небаченої у світі формації, що її вельми умовно ми називаємо «пострадянською». Аж до війни у Чечні включно.

Книга пані Шеррер – то не публіцистика і навіть не есеїстика: то саме політологічно-культурологічний літопис 1985 – 1996-их років, відтворення-осмислення – буквально на історичному «ході!» – найбільш характерних явищ «горбачовської» та «ельцинської» ери (вживаємо ці лексеми при розумінні вже навіть трохи комічного їх «звучання»).

Пані Шеррер – як німецький автор з його невідпорним смаком до узагальнення, так і французький, з цього так само традиційним способом відтворення «цілого» через «багатель». Дослідниця надзвичайно вміло збирає феноменологію біжучого часу, який з грізною динамікою виливається саме в абсолютно нову історичну якість. При цьому пані Шеррер виразно надає перевагу інтелігентському і взагалі інтелектуальному складникам тієї доби, що вона, просто на наших очах – стає «завершеною».

Книга Шеррер – один із найкращих зразків «рухомої», «біжучої» історіографії, має стати добрим методологічним зразком для створення української ретроспективи – від Чорнобиля до останніх виборів.

Заслуговує особливої уваги виключно точно зібрана хронологія «перебудовних» і пост-«перебудовних» подій, хронологія, яка вже просто проситься у добрий підручник історії цього століття.

В. С.

М. Кірсенко. Чеські землі в міжнародних відносинах Центральної Європи 1818 – 1920 років. Політико - дипломатична історія з доби становлення Чехословацької Республіки. – К., 1997. – 335 с.

«Свого», не «нашого» часу польський «нацдем» Роман Дмовський та редакція «Нового времени» «українське питання» вважали – наслідком «австрійської інтриги». Взагалі, якщо поглянути на те чи

те «національне питання», кажучи словами Гюго, «з пташиного польоту», то воно неодмінно – особливо на первісних своїх стадіях – виявиться похідним від тих чи тих чужинецьких інтриг, а не від емансипаційних зусиль відповідного етносу. Зрозуміло, що, приміром, «курдське» чи інше відповідне «питання» легше зрозуміти як сплановані акції кількох там урядів чи генштабів, аніж як питання, поставлене самим «курдом» – і залишене довколишнім світом (за винятком його «військ» і «спецслужб») без відповіді.

А проте безберега міфологія довкола тих «інтриг» – то по-своєму теж необхідно-містифіковане похідне від неунікної, незрідка вкрай драматичної і водночас вочевидь реальної між-народної кон'юнктури будь-якого національного народження, визрівання, становлення. Будь-які національні пологи неодмінно відбуваються у присутності тих чи тих «сусідів», старших за віком. От тільки українська політична з'ява у великому історичному часі обставлена такою кількістю певних міфологем, що інколи здається: було б не зайвим національну політичну генеалогію методологічно розпочати з еталонного представлення якогось іншого середньоевропейського гіпернародження. Робота Михайла Кірсенка, схоже, виконана саме в такому класі і на такому рівні. Український вчений, мобілізуючи величезний матеріал, що його лише «архівна» верхівка вказує на фактологічний айсберг-монблан, розпрацьований автором, витворив на диво цілісний подієвий ландшафт чехословацького становлення 1918 – 1920 рр. Міриади фактів тут вибудовуються в особливій послідовності – як національно-політичне будівництво, добре узгоджене з усім тогочасним світом, «близьким» і «далеким». Рішуче дистанціювавшись від усієї догматичної суми комуністичної історіографії питання – суми, яка з катастрофічною силою зміщує тогочасний історичний пейзаж, – історик прагне віднайти саме об'єктивні матриці тодішнього центральноєвропейського політичного процесу, що у ньому донедавна бездержавні народи шукали свою політично-історичну «долю», долю у первісному етимологічному значенні слова.

Чехословацька політика в добу остаточної кризи віденської імперії, необхідність неспазматичного, проте і неунікного усунення її політичної архаїки, «осінній наступ» чехословацької суверенності – 1918, початок стосунків з Австрією і Німеччиною – у поєднанні з проблемою чеського і моравського прикордоння; напружений іредентизм незабутнього 1918-го інтенсивне входження у версальську систему, Сен-Жерменський мир і подальша певна нормалізація стосунків з германським світом, а вслід за ним повний драматизму міжслов'янський конфлікт – стосунки з Польщею, відвертий конфлікт у Тешинській Сілезії, прихований – у зв'язку з Галичиною і взагалі польською експансією на Схід, ніби остаточне територіальне розмежування Чехословаччини з Польщею – ось структурні підрозділи чехословацького, а вслід за ним і всього центральноєвропейського політичного пейзажу, окресленого у

дослідженні. Окресленого чітко, при доброму когнітивному світлі архівів, усієї, зовні вже ніби аж неозорої історіографії питання.

Книга, безперечно, вдалася – за методом, матеріалом, самою композицією. Впадає в око бібліографічний та номенклатурний її апарат, позначений рідкісною для нашого сьгоднішнього інтелектуального стану фаховою культурою. І все ж таки найголовніше тут – немістифікована політична історія одного безконечно важливого центральноєвропейського сеансу, що у ньому травма політичного народження відбулася; сказати б, без збиткової травми, у далеко більш спокійному режимі, аніж згадані «пологи» у сусідів.

Можливо, саме ця обставина і зумовила подальшу, таку навдивовижу результативну історію 1920 – 1930-х, і господарчу, і інтелектуальну, що її рівень ми вповні не досягнули ще й сьогодні (доволі сказати, що героїчна песимістка Марина Цветаєва ризикнула проспівати гімн-панегірик тільки одній національній культурі на міжвоєнній мапі Європи – Чехословаччині).

Михайло Кірсенко подав – у межах нашої науки – зразковий історіографічний ландшафт проблеми, яка, маємо надію, буде в подальшому майбутньому доповнятися низкою праць, які дослідять географію цієї проблеми – від Фінляндії і Балтії до Балкан.

Рецензування дослідження з його об'єктивністю водночас, усупереч сучасній, вже новопродбаній кон'юнктурі у власному розумінні, не приховує від читача всіх парадоксів версальської політики, що внаслідок неї у Центральній Європі кінця 1910-х – початку 1920-х ставало доволі незатишно...

При добрій поліграфії книги, засмучує її наклад – лише сімсот примірників.

В. С.

A. Kappeler. Petite histoire de l'Ukraine. Traduit de l'allemand par Guy Amart. – Paris: Institut d'Etudes Slaves, Collection: Cultures et societies de l'Est. – 1997. 224 p. (Îðèã³îàëüüîà ìàçàà: Kleine Geschichte der Ukraine. – Munchen: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung. – 1994.)

«Коротка історія України» Андреаса Каппелера належить до рідкісних праць з історії України, написаних істориком без українських коренів.

Писати книгу з історії України – справа нелегка через її суперечливість і складність, і як наслідок – існування різних інтерпретацій минувшини, давніх і сучасних. Розрізняють три таких підходи: російський, український та радянський, кожен із яких надає відмінне від іншого значення самій Україні та її ролі в історії. Чому ми опинилися в такій ситуації? Це пояснюється відсутністю державної тягlosti в Україні, що призводило до перебування її народу та її території під пануванням різних держав. Так само характеризувалися й інші європейські нації, що не були об'єднані і через це досить пізно сформувалися як держави. В цьому контексті пануючі і підлеглі не